

ժառանգաւորօք խնամիցին մինչի մահ, (II, գլ. ԳԸ.):

Ընտանեկան իրաւունքը քննելիս արդէն առիթ ենք ունեցել շօշափել եւ ամուսինների ընչական իրաւունքը: Մեզ յայտնի է, որ կինն էլ ունէր որոշ ընչական իրաւունքներ, այն էլ միմիայն իւր բնածն բաժնի՝ «պոյոգի» ու «եւրեսաց տեսոյ» վրայ: Արդ ինչ դրութեան մէջ էր ընկնում կնոջ այդ սեփականութիւնն ամուսիններից որեւէ մէկի մահուամբ: Մարդու մահուամբ, ինչպէս գիտենք (I, գլ. ՃԻԲ), անզաւակութեան դէպքերում, յանձնւում էր կնոջը իւր պատկանելիք սեփականութիւնն: Պարզեք, թէ ինչ հետեւանքներ էին առաջ գալիս ժառանգական իրաւունքի մէջ կնոջ մահուամբ: Այստեղ գլխաւորապէս դեր էր խաղում այն հանգամանքը, թէ արգելօք ամուսինները զաւակի տէրեր են, թէ՛ ոչ: Եթէ կային որդիք, այն ժամանակ բոլոր մօրական ստացուածքը անցնում էր սոցա, ճիշտ այնպէս, որպէս զաւրջունւած էր հօրական ստացուածքի ժառանգման կարգերի նկատմամբ: Ընդհանրապէս կնոջ մահուամբ նրա ընչքի վրայ ժառանգական իրաւունքն նոյն ծաւալով էր կիրաւուում, ինչ ծաւալով եւ մարդու: «Եւ կանանց մեռելոց նոյն լիցի դատաստան, որպէս եւ արանց զկնի ամուսնուան» — այսինքն նոյն չորս կարգերը ժառանգների, եւ առ 'ի չգոյէ վերջինների — 'ի ցեղէ հօրն (կնոջ) ժառանգ է մինչեւ չորրորդ զայն (II, գլ. ԿԳ): Ուրեմն, երբ մօրական ինչքն անցնում է զաւակներին, նմա-

նապէս եւ զաւակների հայրը հանդէս է գալիս իրբեւ իրաւագոր անձն, ուր պատասխանատու է այդ ընչքի ամբողջութեան ու անձեռնմխելիութեան համար: Մինչեւ անգամ, եթէ զաւակն վախճանուի առաջ քան մայրը, վերջինիս ստացուածքը, իբրեւ հանգուցեալ զաւակի ապագայ ժառանգման պատկանելիք, չի վերադարձւում մօր լիակատար արամագրութեանը, այլ մնում է ամուսնուն: Երբ մայրն էլ է մեռնում, այդ մնացած գոյքը մի մասով անցնում է ամուսնուն, այսինքն իբրեւ վաղամեռիկ զաւակի ժառանգին, իսկ միւս մասով կնոջ հօրը, եթէ վերջինս տակաւին ապրում է (II, գլ. ԿԲ): Երբ ամուսնութիւնն անզաւակ է եղել, կնոջ մահուամբ սրա գոյքը անցնում է իւր հօրը, իսկ ամուսինն «վասն 'ի միասին կենակցութեան, ստանում է միայն «մասն», այն է մի ԴժՆԻ (1) մասը գոյքի): Բայց երբ բնաւ զուգաւորութիւն չեն ունեցած, եւ կինը վախճանուել է կոյս, այն ժամանակ ամուսինն ոչինչ չի ստանում: «Գի որպէս ոչ է տիրեալ մարմնից նորա, նոյնպէս եւ ոչ տիրէ ընչից նորա»: Եւ գոյքն ամբողջապէս անցնում է կնոջ ազգականներին (I, գլ. 2Ե, II, գլ. ԿԲ): Այդ ամուսինն ստանում է մի ԴժՆԻ, ոչ միայն այն դէպքում, երբ անզաւակ են, այլ եւ երբ զաւակ կայ մէջ տեղը: Ինչպէս որ հօրն ժառանգելով, որդին տալիս էր մօրը մաս՝ մի դանգ, «նոյնպէս զմօրն ժառանգելով որդին, հայրն դանգ առցէ»:

(Հարսնաւորի):

Խ. ՍԱՄՈՒԷԼԻԱՆ

Ա Ձ Գ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Ս Ա Ս Մ Ա Ն Յ Տ Ո Ւ Ն

Հայ ժողովրդական դիցազնաբանի նոր «Վարդանտ» (Կուսմունք չարքաւորով):

Ս Ա Ս Մ Ա Ն Յ Տ Ա Ի Ն

Ա.

(Հարսնաւորի):

Մամասար ու Բաղդասար:

Մամասար ու Բաղդասար:

91. Թի խաղար ծի եա, թի քեանիմ՝ խաղար՝ զմէն էլ ընձկոն պառկան յառձեւ (ը)նոնց թիմին: Աղէն չգիրխշայ ծէն խանայ:

91. Թե հաղար ձի է, թէ քանի մը հաղար՝ ամէն ալ այդպէս պառկեցան անոնց թիմարին առջեւ (տակը): Աղան չը համարձակեցաւ ձայն հանէր:

92. Սանասար (ա)սաց. «Ա՛ղա, տեսա՞ր ինչ խաղը լստատացան, ինչիս միմըկ ու(ր) տեղ պառկաւ վրը տա թիմրեցինք, մէկ ծի չկայ կանգն»:

92. Սանասար ըսաւ. «Ա՛ղա, տեսա՞ր ինչպէս հանգստացան, ինչպէս ամէն մէկն իր տեղը պառկեցաւ երբ թիմրեցինք. մէկ ձի չկայ կանգուն»:

93. Աղէն ուր միտ (հ)նի կ'աւայ. —
 “Աստուած(ե) զծեր տուն աւարէ ինչ իմ աւրէ-
 ցիք . . .”, Ելաւ անդէզու գլընաց թակաւորին,
 (ը)սաց.

— “Թակաւոր ապրած կենան, ջնըդ պի՛
 դիմ վիզ անոյ”,

94. Թակաւոր պշկաւ ինի, (ը)սաց. —
 “Ես (ը)քիտ վիզ յէր տ'առնեմ”,

95. Ասաց. “Թակաւոր ապրած կենայ, հալ
 քէֆիւթ ընձկնա՛ն-ե-ա. — ըն էրկու մարտեր
 ընձկնա՛ թիմրեցին, մէկ ծի շնացած”, զըմէն
 թակաւորին պատմեց:

96. Թակաւոր (ը)սաց. “2Է, (ը)սաց, էն
 մարտեր օր մ' զն պկէր տը գեան, (ը)նոնց
 խմա(ր) եղս քիտ վիզ չըմ զաներ. ըսաց, ծիռն
 ինչ, վա(ը) կ'էօրեօ(ը)կեմ Բաղրստան (Ար-
 քսոս), ընձկնեմ ծի (ը)նդիւց կ'գեայ, ամէն
 էսկու է(ը) կ'պրեմ, թիւ: Լէն կ'լցն(մ) մըչ
 էրկու օր, ընոնց ամսկան(ք) խի խարիւր ա՛
 մըմըկին (է)րա կոկոյ խաղարանկան, էնոնք ափսոս
 մարտ են, զն պկէր կ'գեան”,

97. Մնաց մէ՛ ժիւկ մ', աւուր մէկ Սանա-
 սար ու Բաղրասար կէօ կանգնած, (ը)սեցին
 ինչի ի մէ(կ) խարիւր խուզի մ' կէօ կ'ըլած,
 (է) կ'աւմ, մէկ ախիկ մ' կ'տանին քեաղաք
 վէ՛, տաս մ' սաղ կ'զանին, տաս մ' կըլան: Ճիտ՞
 ախպեր Սանասար Բաղրասարին ըսաց. —
 “Ախպեր, (ը)սիկ ի՛նչ տ'եղի”, Ըսաց. “2ըմ
 գլխեր . . .”,

98. Սանասար(ը) մէկ մարտիւ մ' (mardu)
 խաղնեց (ը)սաց.

— “(Է)տա մախլուխ գ(ի)որ կ'իլան, կէս
 կ'լան կէս սա(ը) զանեւով կ'ըլա՛ն . . .”, Ըսաց.

— “Մէ(կ) ընանվար մ' կայ մըր սար,
 յէօր ախիկըմ տը տանինք էն ընանվար ուտայ
 վըր տայ չտանինք՝ կ'գեայ զքեաղայ հ'կաւերայ:
 Թեանքն է(ը)թակաւոր(ը) ախիկայ դէօրն ա,
 թակաւոր(ը) ախիկն ա կ'տանին, էնու խմա(ր)
 սաղերով ա կ'տանին ու կ'լան”,

99. Մէ(կ) մարտ մ' էն գրեկն (ը)սաց.

— “Սխիւ, ըզթակաւորը ծիանխտն(ը)
 կ'սպանիք. տիւ մարտ էք՝ գեանց(յ) զէն ջն-
 ն վար սպանէք . . .”,

100. Սանասար ու Բաղրասար խըտ (է)տա
 մախլուխին գեայըն քեաղաքին տիւս. Սանասար
 (ը)սաց.

— “Բաղրասար, (ը)սաց, (է)սա խաց մի
 խմում ա մըհ հուտինք, էսիկ (ը)սա տա(հ)ն
 (հեք) մ'էտու մի,,:

93. Աղան իր մոքին մէկ կ'ըսէ. —
 “Աստուած ձեր տունն աւրէ՛ ինչպէս (դուք)
 իմա աւրեցիք . . .”, Ելաւ անդէզու (ըգուռ կա-
 պուած) գնաց թագաւորին ըսաւ.

— “Թագաւոր ապրած կենան, դահի՞ծ
 բեր իմ վիզն անոյ”,

94. Թագաւոր պշաց առ նա, ըսաւ. —
 “Ես քու վիզն ինչո՞ւ պիտի տանեմ”,

95. Ըսաւ. “Թագաւոր ապրած կենայ, հալ
 քէֆիւթ ախպէս է. — այն երկու մարտեր ախ-
 պէս թիմրեցին, մէկ ձի չէ, մնացեր,, ամէնը
 թագաւորին պատմեց:

96. Թագաւորն ըսաւ. “2Է, ըսաւ, այն
 մարտեր օրմ ինծի պէտք կուգան, անոնց համար
 ես քու վիզը չեմ զաներ. ըսաւ ձիոն ինչ,
 վաղը կը դըկեմ Բարըստան (Արարիւ), ալքան
 ձի հոնկէ կուգայ, ամէն տեղէն ալ կը բերեմ,
 ախորը կը լեցնեմ երկու օրուան մէջ. եթէ անոնց
 ամսականները հինգ հարիւր է՝ ամէնմէկին էրը
 5000 ական, անոնք ափսոս մարդ են, ինծի
 պէտք կուգան”,

97. Մնաց մէկ միջոց մը, օր մը Սանասար
 ու Բաղրասար կեցած են, նայեցին որ մէկ հար-
 իւր հոգի մը կ'երթան կոր, մէկ բան չէր, մէկ աղ-
 ջիկ մը կ'տանին քաղաքն ի վեր, դաս մը (մաս
 մը, խումբ մը) սաղ կը զարնեն, դաս մը կուլան:
 Մեծ եղբայր Սանասարը Բաղրասարին ըսաւ. —
 “Եղբայր, աս ի՛նչ պիտի ըլլայ”, Ըսաւ. “2եմ
 գլխեր . . .”,

98. Սանասար մէկ մարդու մը հարցոց
 ըսաւ.

— “Այդ ամբոխն ո՞ր կերթան, կէսը
 կուլան, կէսը սաղ զարնելով կ'երթան . . .”, Ըսաւ.

— “Մէկ գաղան մը կայ մեր սարը, օր աղ-
 ջիկ մը պիտ' տանինք այդ գաղանն ուտէ. թէ որ
 չտանինք՝ կուգայ քաղաքը կ'ուտէ: Այսօրն ալ
 թագաւորն աղջկան կանգն է, թագաւորի աղ-
 ջիկն է կը տանին, անոր համար նուագարանով
 է կը տանին ու կուլան”,

99. Մէկ մարդ մ'անդիկն ըսաւ.

— “Վը նայի՛ն, թագաւորի ձիւրը կը
 սպաննէք, դուք մարդ էք՝ գնացէք այն գաղանն
 սպաննեցէք . . .”,

100. Սանասար ու Բաղրասար այդ ամ-
 բոխին հետ գնացին քաղաքն դուրս. Սանասար
 ըսաւ.

— “Բաղրասար, ըսաւ, այս հացը մեզի
 հարամ է մենք կ'ուտենք այս հեգնանք մ'էր
 տուաւ մեզի,,:

101. Ինոնց վրէն էլ ընձկմ՝ ընկեաւ, վըր տ(ա) էլ չտանցան խըտ (ը)նոնց թո՛ւր ու գորզ՝ հըմա (ը)նկեաւ խը(տ) մախուխին գեացին: Աւեր ծիծխայց մ'կէր քեաղքը՝ քիամակ, ճիռճ ախպէր Սանասար(ը) վազեց հըմա գու(ը) պոռնցք էզմըր ըզփէտ էխան, ծիծխը քեար վիրուց տուաւ ու(ը) ծեռ, (ը)սաց.

— «Բա՛ղդասար, երս ձի գա՛մը մ' կնգա՛յ»,

102. Բաղդասարն է(լ) գէնո(ը) նէրբւակ վիրուց (ը) սաց. «Ի՛ն է(լ) զէ՛»,

103. Էլա՛ն գեացին, չուր խասան՝ զախշիկ կապած ա ծառ, զըմէ(ն) փախած ա:

104. Ախիկ էլան (լաւո), (ը)սաց.

— «Ախպէր, Աստո՛ն սիրուն եղնի, գեա-
ցէք, մըկ(ա) էն ջանա՛վար կ'գայ զէ՛ ա'ուտայ՝
զծի՛ է(լ) չուտայ...», Ասին.

— «Ախշիկ, մը վախճայ, չուր էն(ի) զմի չուտայ՝ Աստծո՛վ մը՛՛՛ չը՛՛՛ թըղնի (է)նիկ-
ըզի՛ ուտայ»,

105. Խաբար մը չ'պէնի՛ն՝ (ը)սեցին ինչիսի արեգընկան յերէս պոնեց, տիւս մթնեց, մէկ ընձկնա՛ն քեամի մ՝ յիրար էտու հա՛յ... մէկ(կ) պարկ խոտ մ'էրի, գոյէտին կ'երերայ, տիւ կ'ասես շատ կ'եղի...:

106. Սանասար (ը)սաց.

— «Բա՛ղդասար, (ը)սաց, էն ջանա՛վարն էրի, էսիկ (ը)նոր խոտ ա...»,

107. Քիչ(մ) մնաց թի չը՝ գոյէտին տըն-
գաց, ջանա՛վար Փը՛՛՛ չուտու էրի:

108. Սանասար (ը)սաց.

— «Բաղդասար, (ը)սաց, ըզքի տո՛ւր(է)նա
մէ(կ) գեի, երս էլ (է)սա մէ(կ) գեի»,

109. Վըր տա ջանա՛վար (է)րի խասան, Սանասար քեէս էրաց (գ)ու(ը) դառք էզմըր, քեար գոյնաց տիպու մը զվշտու էրկու աշկ, վիշապ վըր գիրլխուն պատտաւ պատտաւ ընկեաւ:

110. Զը վիշապ սպանեցին, զախշիկ անկերեցին, ստին.

— «Ախշիկ, մը՛՛՛ քիու խոր տուն չը՛՛՛
գոյտի, տիւ (է)լ զընա՛ն քիու խոր տուն»,

111. Ախշիկ (է)լաւ վազեց՝ գոյնաց քեա-
ղաք ու(ը) խոր սարէն, խաբար տըն թակա՛օրին,
(ը)սին. «Բիւռ ախշիկ էրի»,

112. Ըսաց. «Տարէք ախշիկ ընտեղ կա-
պէք, մըկա ջանա՛վար կ'գեա՛յ, զքեզայ՝ զըմէն
կ'աւերայ»,

101. Ինոնց վրան ալ այնքան ընկաւ, որ ալ չըարձան գէպրիկնց թո՛ւրն ու գորզը՝ իսկոյն ընկան տմոխին հետ գնացին: Աւեր ձիթաղաց մը կար քաղքին քամակը, մեծ եղբայր Սանասար վազեց իսկոյն իր բոռուքը զարկաւ փայտը հանեց, ձիթիկն քարը վերցուց առաւիւր ձեռքը, ըսաւ.

— «Բաղդասար, ես ինձի գարկոց մը գտայ»,

102. Բաղդասարն ալ անոր ներքեւակը վերցուց ըսաւ. «Ա՛ն ալ ինձի»,

103. Ելան գնացին, միշտ հասան՝ աղ-
ջիկը կապած է ծառ, ամէնքը փախած են:

104. Աղջիկը լացաւ, ըսաւ.

— «Եղբայր, Աստո՛ն սիրուն ըլլայ, գա-
ցէք, հիմա ան գազանը կուգայ զիս պիտի ուտէ՝
ձեզ ալ չուտէ...», Ըսին.

— «Աղջիկ, մի վախար, միշտ ան մեզ
չուտէ՛: Ա՛ստծո՛վ մենք չենք թողուր ան քեզ
ուտէն»,

105. Խաբար բերին մէջ՝ տեսան որ արեւ-
գական երեսը բոնեց, դուրսը մթնեց, մէկ այն-
պէս քամի միտար տընա հա՛յ... մէկ բարկ հոտ
մ'եկաւ, գոյտին կ'երերայ, դուռն կ'ըսես շարժ
կ'ըլլայ...:

106. Սանասար ըսաւ.

— «Բաղդասար, ըսաւ, այն գազանը եկաւ,
ասիկ անոր հոտն է...»,

107. Քիչ մը մնաց թէ ո՛չ՝ գոյտին թըն-
գաց, գազանը Փը՛՛՛ չուտու եկաւ:

108. Սանասար ըսաւ.

— «Բաղդասար, ըսաւ, քեզի տո՛ւր այն
մէկ կողմը, ես ալ այս մէկ կողմը»,

109. Երբ այդ գազանը եկաւ հասաւ, Սանասար յարմար դիրք առաւ իր հարուածը տուաւ, քարը գնաց դպաւ վիշապի երկու աշքի մէջտեղ, վիշապ ոռին ու գլխուն վրայ պատուկեց պատուկեց ընկաւ:

110. Վիշապն սպանեցին, աղջիկն արեւ-
նակեցին, ըսին.

Աղջիկ, մենք քու հօր տունը չենք գիտեր,
դուռն ելի՛ր գնա՛ քու հօր տուն»,

111. Աղջիկն ելաւ վազեց գնաց քաղաք
իր հօր պալատը, լուր տուին թագաւորին ըսին.
«Քու աղջիկն եկաւ»,

112. Ըսաւ. «Տարէք աղջիկն այնտեղ
կապեցէք, հիմա գազանը կուգայ, քաղաքն
ամէնը կ'աւեր»,

1 Երբ ցոյժ վերջացող երկու բառ իրարու քով գտնուին՝ առաջին բառին ցն՝ --ի կը ձայնաւորուի հե-
տեւորս հոտ պէտք է հնչել աւելի շուտ Բոյնաց (Վազեց գնաց):

113. (Է)լան գեանցըն ախչիան, ախչիկ (ը)սաց. — “Ա՛խչի, (ը)սաց էրկու մարտ էկին զի, զարկըն զ՛ընն(ա)վար սպանեցին. վըր թի չըք աւտար՝ յերկու մարտ էօրէ՛օկէք ընտեղ թը(ը) տէսնին,,:

114. (Է)լան էրկու մարտ յէօրէ՛օկեցին, գեանցըն տէսին վըր տա զաննվար սարի նմանակ մէ(կ) պա՛մ ա, սատկե(ր) (ը)նկեր ա զի:

115. Էկին թակա՛օրին (ը)սին, թակա՛օր կանչեց (ը)սաց. “Ա՛խչիկ, տիւ գէ(ն) մարտեր կ՛ճանչընա՛ս՝, սասաց, ի՛սա կ՛ճանչնամ՝:

116. Թակա՛օր (ա)սաց. “Ա՛խչիկ, վըր տիւ գէտա մարտե(ր) կ՛ճանչնաս՝ առ նա չաւրէն պըռնա քիւռ ծեռ՝ նստը (ը)նա յառէճք. երս է(ը) թալա՛ւ կ՛տան դանչե, ի՛նչ ղանդար մարտ կայ՝ գեան յառէճքը՝ (զադուհուհ) տակը՛վէ ընցի, վար (ո՞ր) մարտն ա գէն զաննվար սպաներ՝ տիւ գէն չաւրէն (ը)նոր վրէն թալեսո:

117. Թալա՛ւ դանչեց, ի՛նչ ղանդար մարտ կեր՝ էկին յառէճըլ՛վէ (ը)նցան, չաւրէն ճնաց ախչայ ծեռ:

118. Թակա՛օր խաոցնեց (ը)սաց.

— “Էլ մար(ա) չճնաց օր (ո՞ր) չէրի...,”

119. Ասին. “Մնացեր ա իսպիրպաշին ու յերկու իսպիր,”

120. Թակա՛օր սաց. — “Երս իմ իսպիր-պաշին չես շոտով գ յիտիմ, էնո(ր) մօտ պա՛մ չկայ, էնի(կ) զա՛(տ) չէ, լէ՛ գեանցէք եւ էրկու մարտե(ր) ղանչեյ թը(ը) գեան յառէճըլ՛ տակվէ (ը)նցին,”

121. Գեանցին ղանչեցին, իսպիրպաշին էլան (ը)սաց. “Սանասար, (ը)սաց, էլէյ՛ գեանցէյ թակա՛օրը յառէճըլ՛վէ՛ ընցէք, ծի փառն կ՛տան,”

122. (Է)լան գեանցին թալախանի տիւռ, Սանասար խաոցընեց ըսաց.

— “Տղայ Բա՛ղդասար, (ը)սաց, տիւ գ յիտիս թակա՛օրի տուն վըր մէկն ա,”

123. Ասաց. “Չէ, չըմ գ յիտի,”

— “Է՛, (ը)սաց, տիւ չես գ յիտի ու երս չըմ գ յիտի, իյայ զգէն(ը) տուն գիո՛ր կընդնիք, (Է՛նչ էնչո՛րն ուրէ՛ն մէ ա, իւր—ուր Է՛նչ): Տէսին օր (ո՞ր) խալեւոր մէկ մարտ՝ մ ինկերա վըր էրկու փէտի կ՛ըլայ. խաոցնեցին (ը)սին.

Ի թէ ճանչնալ բայը հոս՝ այս գաւառաբարոսին մէջ արտասանելը բայ “առվ (ա — = գձու օր)” այն առին պիտի կարգանք “ճանչնալ— իսկ երբ սովորական քոց — ուղի արտասանելը՝ այն առին չաւառը՝ Է՛ի կը ձայնաբերուի եւ կըլայ “ճանչնալ ո ինչպէս հոս՝ տիւ (գէն) մարդեր կը

113. Երան գնացին աղջկան, աղջիկն ըսաւ. — “Իրա՛ի երկու մարդ եկան այնտեղ, զարկին գազանն սպաննեցին. որ թէ չէք հաւատար՝ երկու մարդ ուղարկեցէք այնտեղ թող տննեն,,:

114. Ելան երկու մարդ ղրկեցին, գնացին տեսան որ գազանը լերան նմանակ մէկ բան մ՛է, սատկեր ընկեր է հոն:

115. Եկան թագաւորին ըսին, թագաւոր կանչեց ըսաւ. “Ա՛ղջիկ, դուն այն մարդերը կը ճանչնաս,,: ըսաւ. “Հա՛ կը ճանչնամ,,:

116. Թագաւորն ըսաւ. “Ա՛ղջիկ, որ թէ այդ մարդերը կը ճանչնաս՝ առ այս թաշիկնալ բռնէ՛ քու ձեռքը՝ նստէ այս պատուհանը, ես ալ մունեթիկ կու տամ կանչել, որքան մարդ կայ՝ գայ պատուհանին տակէն անցնի, որ մարդն է այն գազանն սպաններ՝ դուն այն թաշիկնալն անոր վրայ ձգես,,:

117. Մունեթիկը կանչեց, ի՛նչքան մարդ կար եկան պատուհանն ի վեր անցան, թաշիկնալը ճնաց աղջկան ձեռքը:

118. Թագաւորն հարցուց ըսաւ.

— “Ալ մարդ չճնաց որ չեկաւ...,”

119. Ըսին. “Մնացեր է ձիաբուծապետն ու երկու ձիաբարման,,:

120. Թագաւորն ըսաւ. — “Ես իմ ձիաբուծապետն արդէն շատոնց կը ճանչնամ, անոր մօտ բան մը չկայ, անիկ ոչինչ, բայց գընացէք այն երկու մարդերը կանչեցէք թող քան պատուհանին տակիկներ անցնին,,:

121. Գնացին կանչեցին. ձիաբուծապետն ելաւ ըսաց. “Սանասար, ըսաւ, ելէք գացէք թագաւորի պատուհանիկներ անցէք, ձեզի պարգեւ կու տան,,:

122. Ելան գնացին ախուին գուռը. Սանասար հարցուց ըսաւ.

— “Տղայ Բա՛ղդասար, ըսաւ, դուն գ յիտե՛ն թագաւորի տունն որ մէկն է,,:

123. Ըսաւ. “Չէ, չեմ գ յիտե,,:

— “Է՛ ըսաւ, դուն չես գ յիտեր ու ես չեմ գ յիտեր, երթանք անոր տունն ո՞ր գտնենք, (Ի՛նչ գիտեն պալատն ի՛նչ է, թագաւորն ի՛նչ): Տեսան որ մէկ ծերունի մարդ մ ինկեր է երկու փայտի վրայ կ՛երթայ. հարցանցին ըսին.

ճանչնալ, կամ հակառակն “տիւ գէ(ն) մարդեր կը ճանչնան”, կամ թէ աւելի պարզ կանոնի բերելով՝ երբ “ւն տալու երկու” բազմայնի մէջ ինչպէ՛ չի կը ձայնաբերուի. իսկ մէկ բազմայնի ու մէկ ձայնաւորի մէջ իր ձայնը կը պահէ:

— “Պայտիկ, որ տեղ (չ) կ'ըլլաս,”

124. Ասաց. “Վեր տեղ (չ) կ'ըլլամ... չըլճ գլխերդ դ(ե)նր կ'իյնամ ա'իյնամ թակա'որ(ի) արեւելայ լաւեճկը տակվէ ընցիմ, բ'ըլքիմ ըզ-լաւեռն թալալ վըր ձի (ի՛նչէ),”

125. Ասին. “Պայտիկ, (ը)սին, վըլա միւք է(լ), ա'իկէք (ը)նտեղ, լէ ճամբաթ չըլճ գլխ-տեր. տիւ ընցը՝ լաւեռն մի (ի)յնա'նք,”

(Ըրբ-ն-իւնի)

Թ Ղ Թ Ա Վ Յ Ո Ր Ի Ի Ն

Ան Ս'են. եւ Սիրնի. Հ. Ներսիս Ալիկնեւն.

2եր 1908 փետրուար 25ի նամակաւ փա- փազ յայտնեցիք՝ որ պատուական Հանդիսիդ մէջ հրատարակած հայագիտական ուսումնարան- թեանցդ ճասին եթէ ունենամ դիտողութիւններ՝ հաղորդեմ 2եզ։ Եօժարութեամբ մեծաւ կը կա- տարեմ զգափաքդ, քանզի բանասիրի յիւնամասց կենացս մէջ ոչ ինչ այնպէս ախորժելի եղած է ինձ՝ որպէս ծանուցանել այլոց զսակաւն զոր դի- տեմ, ցանկալով որ եւ այլը շնորհ ընեն ծանու- ցանել ինձ զբազում զոր շգիտեմ։

Յետ ցաւալից երկայն ամիսներու զոր ան- ցուցի, այժմ 2եր աղբթիք եւ որորմութեամբն Աստուծոյ կը սկսիմ ոգի առնուլ սակաւիկ մի, եւ լաւաւ լաւ քան զամենայն կը փութամ հասնել վկամ լատիրիդ։

Յ.

Գրեցիք (1908 Նոյեմբեր, երես 325 բ) թէ “Խաղբակեմ” բայն բառալին անգամ յերեւան կ'իյնէ ի շաւին Տիմութեոսի Ա. Աղեքսանդրացոյ “Ի Սուրբ Աղայն Մարիամ եւ յողջոյն Եղիսարեթի” զոր հրատարակեցիք (անդ, 326 ա—327 բ)։

— “Խաղբակեմ” կը գտնուի արդէն ի Նոր Հայկազեան Բառարանին՝ երեք վկայութեամբք յետ Ոսկեգարու, յորոց մին է այն Տիմութեոսի. “Ըսը ընթերցալովն ոչ իւր-իւր, յերրորդ ճամբարէ Ս. Ղազարու (ի 2եր հրատարակու- թեան, անդ, 327 բ)։ Ար յաւելում չորրորդ (մանաւանդ թէ առաջին) վկայութիւն մի յուկե- գարէ. “Թէպէտ զամենայն կամք իւր-իւր (Սա- տանայ), յաւաքինիսն չկարէ զամագիտ լինել” Ոսկեգարան, Մեկնութիւն Ա. Տիմութեայ, է. Երրորդակ, 61։

Բ.

Ի նմին ամսաթերթի (335 բ, ի ծանօթու- թեան 2) կ'ըսէք թէ “Հայ պատմաբանք քով լուսած է բուրբոյն (Յովհաննէս Բ. Գարեգինեցի) կաթողիկոսին փախուստն Կ. Պոլսի եւ հոն վախ- ծանլլըն”։

՝ 86 ա-ի կանոնը՝ համար 58, 110 եւն։

— “Պայտիկ որ տեղ կ'երթաս,”

124. Ըսաւ. “Որ տեղ կ'երթամ... չէք գիտեր ուր կ'երթամ. տ'երթամ թագաւորի աղջկան պատու հանի տանիվեր անցնիմ, թերեւս թաշկինակը ձգէ իմ վրաս,”

125. Ըսին. “Պայտիկ, յիւրաւի մնը ալ պիտի երթայիք այնտեղ, բայց չենք գիտեր ճամբան. գուռ անցիր մեր առաջ երթանք,”

— Թերեւս աւելորդ չըլլայ նշանակելն՝ թէ ի հայերէն թարգմանութեան Միխայելի Ասուրցոյ կը յիշուի կաթողիկոսին փախուստն եւ ճանհն ի Կ. Պոլսի. “Եւ կաթողիկոսն մեծ” որ նստէ ի Դուին, քնաց ի կոստանդնուպալսն անել զաւրք ընդգիմանալ Պարսից... որ եւ յամելով նորա ի կոստանդնուպալսն, ննջեաց ուղղափառ խոստո- վանութեամբ, եւ մեծ պատուով ամփոփեցաւ յուղղափառացն,” ապ. Եղիսարեթի, 1871, երեք 264—265. ուր հրատարակելն կ'ըսէ յերես 265, ի ծանօթութեան 1. “Բանք Միխայելի ակնարկին ի Մովսէս կաթողիկոս Եղիվարդեցի. այլ սա ոչ չողաւ ի Կ. Պոլսի, ինչպէս ձեռն օգնանիւնու- թեան ընդգէմ Պարսից, այլ Վարդան զօրավար փախուստայ անկաւ անդ. եւ յուրական զօրք գար- ձեալ ի Հայոց՝ պատերազմեցաւ ընդ զօրս խոսրո- վու։ Իսկ Մովսէս կաթողիկոս վրանանեցաւ ի Հայոց յԱթոռ իւր յամի 593։”

Գ.

“Յովհաննէս կաթողիկոս Բաբելոնեցի” ի վերնագրին (1909 Յունուար, 14 ա). եւ գար- ձեալ. “Ի նմին ամի յորում կ'ընէք կեանքը Բա- բելոնեցի” (Մարտ, 76 բ)։

— Ասելի էր Բաբելոնեցի, Բաբելոնեցի, զի էր ի Բագարան գեղջէ կողովիտ գաւառի Այրա- րատայ. իսկ Բագարանեցի էր գաւառ Այրարատայ։ Ա՛յլ է եւ Բագարան քաղաք Արշարունեաց գաւառի Այրարատայ։

Դ.

“Հ. Ալիշան կ'անուանէ զՅովհաննէս [Բա- ցարանեցի]՝ Միւսական,” բայց թէ ինչ աղբեր- ոսեալ եւ ինչ իմաստով, անյայտ է ինձ” (1909 Յունուար, 14 ա)։

— Աղբերն է Յովհաննէս Մայրապետեաց Թուղթն առ Դաւիթ՝ եպիսկոպոս Մեծ Կողմանց, Վառ Գործիւրցոյ եւ Նյութիւր-իւն-ը. “Եւ անին զՅովհաննէս Ալիշան, ձեռնագրեցին (կաթողի- կոս)։ եւ հնազանդեցան քաղիկոսական կրաւ- րիցն.” Պատմութիւն Աղուանից, ապ. Հասնա- գարան, 1860, Հ. Ա. երես 403։

“Առաջին Ալիշանն (որ եւ Միւսականայ, Միւսամուս), եղած է Սուրբ Սիմէոն, ծնեալ իբր 390ին ի Միսան կիլիկիոյ (Ալեքան, Միտան, երես